

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΧΟΡΟΙ,ΤΟ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΗΜΕΡΑ.ΕΝΑ
ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΙΣ ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΕΣΚΑΤΑΒΟΛΕΣ ΤΩΝ
ΧΟΡΩΝ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΧΟΡΩΝ

❖ **Συρτός ή Καλαματιανός**, ο πιο γνωστός παραδοσιακός χορός που χορεύεται σ' ολόκληρη την Ελλάδα, με μικρές παραλλαγές στις διάφορες περιοχές.

❖ Προέλευση από τον αρχαίο χορό «όρμος», όπως τον ονομάζει ο Λουκιανός και προέρχεται από πολύ παλιά εποχή. Οι απεικονίσεις χορών σε διάφορα αρχαία αγγεία και τοιχογραφίες έχουν πολλά από τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα.

❖ Κύρια χαρακτηριστικά του Καλαματιανού Χορού είναι:

- η σεμνότητα στις χορευτικές κινήσεις

Για τη σεμνότητα και την αρμονικότητα, η εκτέλεση του συρτού χορού γίνεται από πολλούς μαζί χορευτές και χορεύτριες, που είναι πιασμένοι από τα χέρια και χορεύουν σε σχήμα κύκλου.

- η αρχαία λατρευτική καταγωγή του.

Διαπιστώνει κανείς ότι είναι ένας χορός «κυκλικός» ή «κύκλιος», όπως οι ανάλογοι αρχαίοι ελληνικοί χοροί.

- η μεγάλη μελωδική ποικιλία που παρουσιάζει.

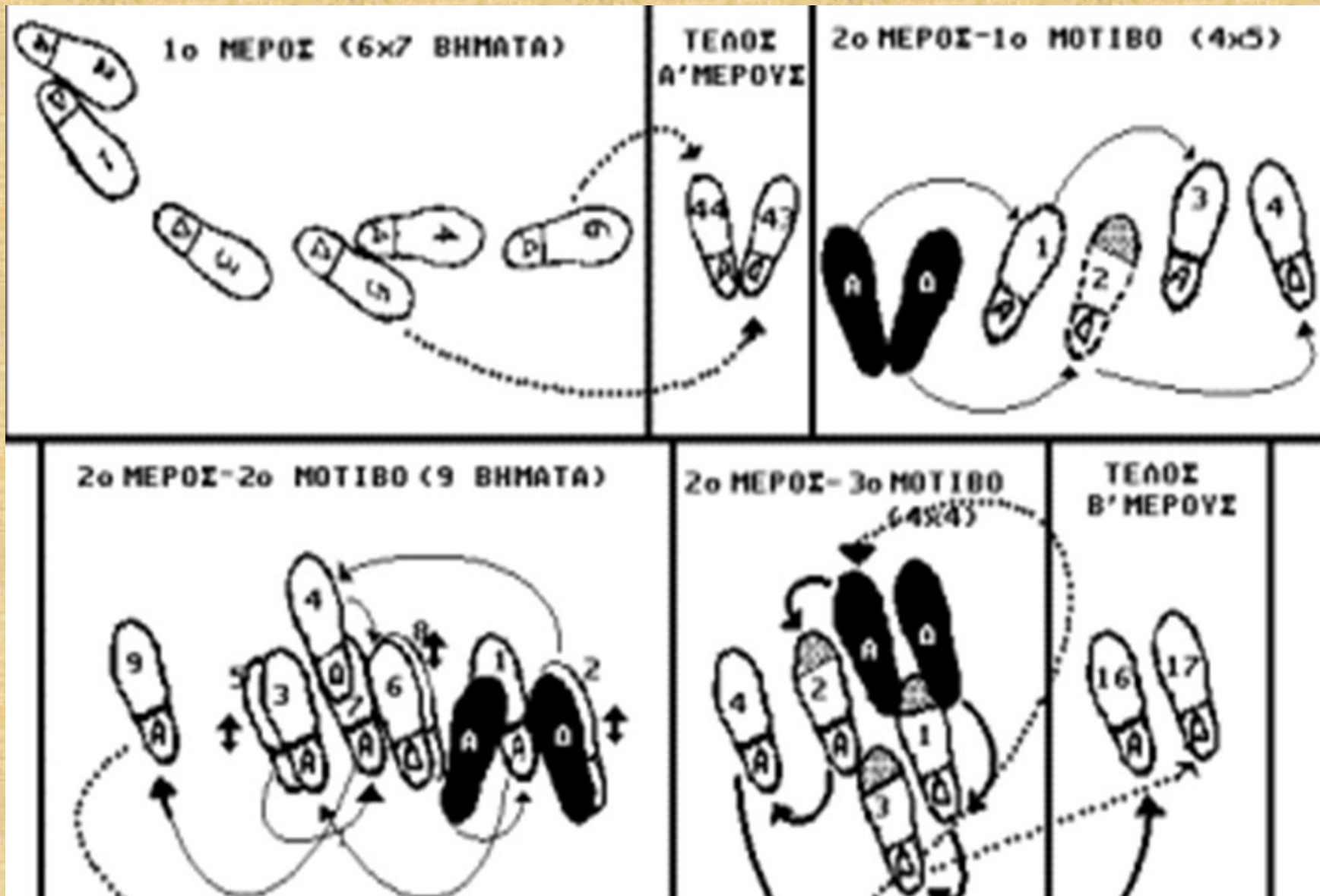
Πολλές φορές, τονισμένος πάνω στη σπάνια μουσική κλίμακα των 7/8, ένα μουσικό μέτρο, που είναι, κατά κύριο λόγο, ελληνικό στην καταγωγή και που βρίσκεται και σε άλλους νεοελληνικούς χορούς. Η πρωτοτυπία του είναι ότι οι τρεις μετρικές κινήσεις, που είναι οι βασικές του ρυθμού και που με αυτές «κρατιέται» ο χρόνος του χορού, δεν είναι ισόχρονες, όπως θα περιμέναμε. Αντίθετα, η πρώτη από αυτές έχει μεγαλύτερη διάρκεια ένα όγδοο, από όση έχουν οι δύο επόμενες.

❖ Ο ρόλος των χορευτών

Ο πρώτος του χορού, ο κορυφαίος, λέγεται σήμερα «μπροστινός» και είναι αυτός που «σέρνει το χορό». Είναι ο μόνος, που αυτές τις στιγμές έχει ιδιαίτερη τιμή, αλλά και ο μόνος που μπορεί να έχει χορευτικές πρωτοβουλίες, που οι άλλοι πρέπει να παρακολουθούν και να ακολουθούν. Τον «μπροστινό» διαδέχονται κάθε τόσο άλλοι, και έτσι όλοι οι χορευτές αλλάζουν στην τιμητική θέση και στις χορευτικές πρωτοβουλίες, έχοντας έτσι την ευκαιρία να επιδείξουν τις χορευτικές τους ικανότητες.

ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΣ

Βήματα Καλαματιανού

❖ σύνδεσή του με το μυστήριο του γάμου

Παρόλο που η ονομασία του μπορεί να μας οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι ήταν ένας χορός με τόπο καταγωγής του την Καλαμάτα, ο πρώτος στίχος του τραγουδιού μάλλον διαψεύδει την αρχική μας υπόθεση. Λέει «σαν πας στην Καλαμάτα και ῥθεις με το καλό, φέρε μου ένα μαντίλι να δέσω στον λαιμό». Άρα μιλάει για κάποιον που θα κάνει ταξίδι στην Καλαμάτα και του παραγγέλνεται ένα μαντήλι. Η Καλαμάτα παλιότερα ήταν εμπορικό κέντρο που παρήγαγε προϊόντα από μετάξι. Σε αυτόν τον στίχο μας δίνεται μια επιπλέον σημαντική πληροφορία για τον χορό. Προφανώς ήταν ένας χορός που χορευόταν σε γάμους, γιατί το έθιμο απαιτούσε η νύφη να δίνει ένα μεταξωτό μαντήλι στον γαμπρό για να το δένει στον λαιμό του κι έτσι να συμβολίζει τον δεσμό των παντρεμένων.

Μια επιγραφή που βρέθηκε στο Ακράϊφνιο της Βοιωτίας είναι διαφωτιστική για την παλαιότητα του χορού. Πιστεύεται ότι αναφέρεται σε ένα θρησκευτικό πανηγύρι που έγινε τον 1ο αιώνα μ.Χ στο ιερό του Απόλλωνα. «Τάς πατρίους πομπάς μεγάλας και την των συρτών πάτριων ὄρχησιν θεοσεβώς ετετέλεσε». Συναντάμε εδώ μια λέξη-κλειδί που συσχετίζει εκείνους τους χορούς με τον σημερινό Καλαματιανό: των συρτών. Άρα πληροφορούμαστε ότι τον 1ο αιώνα μ.Χ υπήρχαν συρτοί χοροί, δηλαδή χοροί που χαρακτηρίζονταν από σεμνότητα στις κινήσεις και ήταν λατρευτικοί. Επιπλέον η λέξη «πατρίων» υποδηλώνει ότι οι χοροί είναι κληροδοτημένοι από τους προγόνους, άποψη που ενισχύεται από παραστάσεις σε αρχαία ελληνικά αγγεία, τα οποία απεικονίζουν ανθρώπους που χορεύουν πιασμένοι χέρι χέρι. Τέλος, αναφορά σε συρτούς χορούς γίνεται και σε πολλά συγγράμματα.

❖ Κοφτός

Ηπειρώτικος χορός, που εξυμνεί την ανδρεία και την παλικάριά. Είναι ζωηρός χορός και λεβέντικος. Ο χορός χορευόταν σε ανοιχτό κύκλο από γυναίκες και άντρες, κυρίως στα Ζαγοροχώρια αλλά και στην υπόλοιπη Ήπειρο, με λαβή απ' τις παλάμες και με λυγισμένους τους αγκώνες. Το όνομά του το πήρε από το απότομο σταμάτημα της μουσικής κάθε 22 βήματα, όταν ο χορευτής σταματάει την κίνηση και σηκώνει τα χέρια του προς τα πάνω. Οι χορευτές ακολουθώντας αυτή τη μουσική ιδιομορφία σταματάνε, αφήνοντας πολλές φορές απότομο επιφώνημα. Το σταμάτημα αυτό είναι αρκετό, για να θαυμάσουν και να καμαρώσουν όλοι το παράστημά τους.

■ Οι κινήσεις του είναι οι 6 κινήσεις του συρτού στα δύο που επαναλαμβάνονται συνολικά 3 φορές συν μια φορά οι τρεις πρώτες, ενώ στην τελευταία τέταρτη κίνηση, το αριστερό πόδι πατούσε με δύναμη και με όλο το πέλμα κοντά στο δεξί στην προσοχή.

Ηπειρώτικο πανηγύρι

❖ Τσάμικος

■ Ο δημοφιλέστερος ίσως ελληνικός παραδοσιακός χορός χορεύεται κυρίως από άντρες με μεγάλες χορευτικές δυνατότητες και ξεχωρίζει για τις λεβέντικες, εντυπωσιακές φιγούρες του. Αρχικά τον χόρευαν αποκλειστικά οι άντρες και σε πολλές περιοχές οι χορευτές κουβαλούσαν πάνω τους και τα όπλα τους. Οι μελετητές τον συνδέουν με τους Τσάμηδες που ενσωματώθηκαν στην Ελλάδα μετά την απελευθέρωση, ενώ λέγεται πως κάποιοι άντρες χόρεψαν τσάμικο μπροστά στο βασιλιά Όθωνα, ντυμένοι με παραδοσιακές ο χορός διαδόθηκε παντού.

▪ Καλείται πανελλήνιος χορός, αφού χορεύεται στις περισσότερες περιοχές της Ελλάδας. Παρόλα αυτά δεν προκύπτει ότι πρόκειται για πανελλήνιο χορό (δεν χορεύεται σε νησιωτικές περιοχές, Θράκη κλπ). Γενικά μπορούμε να πούμε ότι το τσάμικο χορεύεται κυρίως στις περιοχές, που εκτείνονται γύρω από τον ορεινό όγκο, την «ραχοκοκαλιά» της Πίνδου, της οποίας η προέκταση φθάνει ως τα ορεινά της Πελοποννήσου.

❖ Τσάμικος-Κλέφτες

Η σχέση του τσάμικου με την ορεινή στεριανή Ελλάδα μπορεί να δώσει και εξήγηση για τη σχέση του με το κλέφτικο κίνημα, την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Το «τσάμικο» στην βιβλιογραφία της Λαογραφίας, της μουσικολογίας και της Ιστορίας χαρακτηρίζεται με τους όρους «Κλέφτικος, Πηδηχτός, Ανδρικός Πυρρίχιος».

❖ Τσάμικος-Τσάμικο

Αρχικά, πρέπει να διευκρινίσουμε ότι υπάρχει διαφορά ανάμεσα στο λανθασμένο όρο «τσάμικος» και στο λαϊκό όρο «το τσάμικο». Ο όρος «τσάμικος» που υπάρχει στα λεξικά, χρησιμοποιείται από όσους ασχολούνται με τη διδασκαλία, την έρευνα, την μελέτη του ελληνικού χορού και με θέματα τα οποία σχετίζονται με τον χορό όπως μουσική, τραγούδι, λαογραφία κλπ. Τον όρο «το τσάμικο» τον χρησιμοποιούσαν και τον χρησιμοποιούν οι λαϊκοί άνθρωποι όταν τους γίνεται ερώτηση «τι χορεύουν».

❖ Ετυμολογία

Η ετυμολογία της λέξης προέρχεται από τη λέξη Τσάμης που σημαίνει λεβέντης, και σχετίζεται με το λεβέντικο ανάστημα που κατά παράδοση διαθέτουν οι χορευτές. *Κατά άλλη εκδοχή η ονομασία προέρχεται από την Τσαμουριά, περιοχή της Θεσπρωτίας στην Ήπειρο. Ονομάζεται επίσης και Κλέφτικος, επειδή αγαπήθηκε και χορεύτηκε πάρα πολύ από τους κλέφτες της Τουρκοκρατίας. Ο Τσάμικος μετά από κάθε μάχη και νίκη είχε την τιμητική του.*

❖ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

- χορός με αρκετές φιγούρες, άλματα, χτυπήματα και γονατίσματα.
- Παλιότερα, ανδρικός χορός, αλλά στην σύγχρονη εποχή και γυναικείος.
- χορευτική διάταξη: οι άνδρες πιασμένοι από τα χέρια στον εξωτερικό κύκλο και οι γυναίκες μπροστά από τους άνδρες στον εσωτερικό, με την οποία χορεύουν και σήμερα ακόμη σε πολλές περιοχές και κυρίως στα χωριά της Ηπείρου, καθιερώθηκε από σεμνότητα για να μην κρατάει ο νέος το χέρι της νέας μέχρι να έρθει η σειρά τους να χορέψουν.
- ιδιαιτερότητες στον ρυθμό της μουσικής. Ο χορός έχει τα ίδια βήματα καθ' όλη τη διάρκεια της μουσικής. Οι κινήσεις πρέπει να εναρμονίζονται με το ιστορικό του τραγουδιού.

▪ ο ρόλος του πρωτοχορευτή

ο κορυφαίος απαιτείται να βιώνει το τραγούδι και να ανταποκρίνεται στο ύφος αυτού και δεν δύναται να παρασύρεται σε υπερβολές. Ο κορυφαίος στο Τσάμικο πρέπει να εκστασιάζεται αλλά να μην επιδίδεται σε κατάχρηση κινήσεων, να γνωρίζει ποιες κινήσεις του ταιριάζουν και όχι να αντιγράφει κινήσεις που είναι πέρα των δυνατοτήτων του. Μπορεί να σταματάει το χορό και να αρχίζει να κάνει φιγούρες, μένοντας οι άλλοι στάσιμοι και παρακολουθώντας το άτομο αυτό, και μετά μπορεί να συνεχίσει το χορό με βήματα που χαρακτηρίζουν τον χορό.

▪ Βήματα χορού

Αντίθετα με την Ήπειρο, οι κινήσεις των Πελοποννήσιων χορευτών ήταν πιο απελευθερωμένες, με πηδήματα κλπ, ενώ στην Ήπειρο, κυριαρχούσε το αργό, βαρύ πάτημα. Το τσάμικο μπορεί να χορευτεί και από όλη την κοινότητα ομαδικά (δηλαδή όλοι να χορεύουν τα ίδια βήματα, τα οποία ποικίλλουν στις διάφορες περιοχές: 8άρι Συρράκο, 10άρι Θεσσαλία, Ήπειρος -πιο διαδεδομένο-, 14άρι Κόνιτσα, κλπ), αλλά και ατομικά όπου ο πρωτοχορευτής σολάρει, αυτοσχεδιάζοντας και εκφράζοντας τον εαυτό του. Στα αρχαία ποιητικά, μουσικά μέτρα και την προσωδία, το τσάμικο έχει τροχαϊκό ρυθμό (- υ τρίσημος ρυθμός) σε 3 /4 και 6/8..

Το διαπιστώνει κανείς κι από τον τονισμό της μελωδίας στα ηπειρώτικα τσάμικα, όπου ακούγονται καθαρά μακροί και τονισμένοι, και βραχείς και άτονοι χρόνοι. Αυτό φαίνεται και από το ακκοπανιαμένο των συνοδευτικών οργάνων, αλλά και από τα ίδια βήματα το χορού. Πιο πρακτικά και συγκεκριμένα, όταν χορεύουμε τον ομαδικό τσάμικο σε δέκα κινήσεις, μέσα σε αυτές τις κινήσεις έχουμε πέντε μουσικά μέτρα. Κάθε μουσικό μέτρο έχει δύο κινήσεις: ένα – δύο. Το «ένα» είναι μακρύ-μεγάλο σε διάρκεια και το «δύο» είναι βραχύ –μικρό σε διάρκεια.

❖ Ικαριώτικος

❖ Έτυμολογία

Το όνομα της Ικαρίας προέρχεται από τον Ίκαρο, τον γιο του γνωστού αρχιτέκτονα της μυθολογίας. **Στην αρχαιότητα η Ικαρία ονομαζόταν «Μάκρις» και «Δολίχη»** λόγω του στενόμακρου σχήματός της και **«Ιχθυόεσσα»** λόγω της αφθονίας του Ικάριου πελάγους σε ψάρια. Σύμφωνα με την μυθολογία ο Ίκαρος – ο πρώτος πιλότος της μυθολογίας – έπεσε στο θαλάσσιο χώρο της Ικαρίας και πνίγηκε. Έτσι το νησί πήρε το όνομά του και ο χορός το όνομα από το νησί.

❖ Προέλευση

Ο Ικαριώτικος είναι ένας χορός με ρίζες πολλούς αιώνες πίσω.

Κρύφτηκε και απομονώθηκε μαζί με τους κατοίκους του νησιού τον 15ο και 18ο αιώνα, την περίοδο της πειρατείας στην κιβωτό επιβίωσης, στη Λαγκάδα. Από τότε μέχρι και σήμερα, συνέχισε να ταξιδεύει τις νότες του σε όλο το νησί και όχι μόνο. Άλλοτε στο γλέντι, άλλοτε ως πυρρίχιος, άλλοτε σαν έκφραση και άλλοτε απλά γιατί το έφερνε η στιγμή.

❖ Χαρακτηριστικά

- Ο Ικαριώτικος- από τους πλέον ιδιαίτερους χορούς- είναι χαρακτηριστικός της Ικαρίας. Τα βήματα, ο ρυθμός και η μουσική του δεν υπάρχουν πουθενά αλλού, παρόλο που ανήκει στη γενική κατηγορία των συρτών χορών.

- Υπάρχουν πολλές παραλλαγές.

Υπάρχει ο αργός, βαρύς – των γερόντων όπως λέγεται – ο πιο πηδηχτός, ο ραχιώτικος και άλλες παραλλαγές του ίδιου πάντα χορού. Λέγεται πως ο σκυφτός, όπου οι χορευτές σκύβουν, ξεκινάει από το γεγονός ότι τα σπίτια ήταν χαμηλοτάβανα. Οι άνθρωποι όταν δε χόρευαν στο ύπαιθρο, χόρευαν μέσα στα σπίτια και έσκυβαν ώστε να μην χτυπάνε στα δοκάρια του σπιτιού. Στην Ικαρία, δεδομένης της ιστορίας, κυρίως λόγω των πειρατικών επιδρομών, προσπαθούσαν ώστε η παρουσία τους να μην είναι έκδηλη.

▪ κοινό χορευτικό μοτίβο με μικρές παραλλαγές από χωριό σε χωριό και αρκετά τσαλίμια. Ο κάθε Ικαριώτης – όπου κι αν βρίσκεται – αισθάνεται την ανάγκη να χορέψει τον Ικαριώτικο του βάζοντας όπως και ο μουσικός, το δικό το προσωπικό στοιχείο.

❖ Βασικές κινήσεις χορού

Σε ρυθμό συρτού 2/4 ο χορός ξεκίνησε ως **Ίσος χορός** – που χορεύεται στα Δωδεκάνησα. Έχει πολλές ομοιότητες με αυτόν και είναι γνωστός ως «συμπεθέρα», με στιχάκια και ρίμες – που προστέθηκαν αργότερα – όπως τις λένε στην Ικαρία. Στην πορεία έγινε πιο ρυθμικός, ζωντανός, με πολλές μουσικές πάρτες από τους οργανοπαίκτες αλλά αντίστοιχα και από τους χορευτές, πάνω στο κινητικό μοτίβο του Ίσου χορού – με λακτίσματα και κρατήματα στο ρυθμό. Μέχρι και η λαβή των χεριών από σταυρωτή – ψαράδικη άλλαξε, λύνοντας τα χέρια και βάζοντάς τα στους ώμους.

❖ Συρτός Νησιώτικος

❖ Ετυμολογία

Ο **συρτός** είναι ένας παραδοσιακός ελληνικός χορός που η προέλευσή του τον ανάγει στην αρχαία Ελλάδα. Το όνομα του χορού προέρχεται από την αρχαιοελληνική λέξη "σύρω" (τον χορό)

Ο χορός μνημονεύεται στην Επιγραφή του Επαμεινώνδα (στα μέσα του 1^{ου} αι. μ.Χ.), που βρέθηκε στη Βοιωτία και αναφέρει: "Τὰς δὲ πατρίους πομπὰς μεγάλας καὶ τὴν τῶν συρτῶν πάτριον ὄρχησιν θεοσεβῶς ἐπετέλεσεν", δηλαδή "με θεοσέβεια τέλεσε τις μεγάλες εθνικές πομπές και την εθνική ὄρχηση του συρτού".

Ο Συρτός χορεύεται σήμερα σε όλη την Ελλάδα .Στη νησιωτική Ελλάδα ονομάζεται Συρτός Νησιώτικος.

❖ Χαρακτηριστικά

- Ο Συρτός χορεύεται σε ολόκληρο τον ελληνικό νησιωτικό θαλάσσιο χώρο με μικροπαραλλαγές.
- Χαρακτηρίζεται ως συρτός από τα συρτά σουσταριστά βήματα.
- Η λαβή των χεριών είναι από τις παλάμες με χαλαρά λυγισμένους τους αγκώνες σε θέση W.
- Χορεύεται από άνδρες και γυναίκες σε ανοιχτό κύκλο αλλά σε μερικές περιπτώσεις απαντάται και σε ζευγάρια.
- Ρυθμός 2/4.

❖ Μπάλος

❖ Προέλευση

Ο Μπάλος είναι ένας παραδοσιακός χορός ελληνικής καταγωγής με πανάρχαια ελληνικά στοιχεία κι ένας από τους πιο γνωστούς λαϊκούς νησιώτικους χορούς στην Ελλάδα.

❖ Ετυμολογία

Η λέξη *μπάλος* προέρχεται από τα λατινικά που με τη σειρά της είναι δανεισμένη από την ελληνική γλώσσα, προερχόμενη από το ελληνικό ρήμα *βαλλίζω*.

❖ Κινήσεις χορού

Ο μπάλος είναι ένας νησιώτικος παραδοσιακός αντικρουστός χορός. Πρόκειται για χορό που εκφράζει την ερωτική επικοινωνία, γι' αυτό και είναι ένας χορός χωρίς απότομες κινήσεις, ενώ υπάρχει αρκετή ελευθερία όσο αφορά στις κινήσεις και στις φιγούρες. Αυτή η ελευθερία τον κάνει ευχάριστο και προσιτό σε όλους, με αποτέλεσμα να έχει διάρκεια μέσα στην κυκλαδική ιστορία.

Οι κινήσεις του χορού είναι κομψές, και παλαιότερα οι χορευτές κράταγαν μαντήλια. Ακόμη και σήμερα –ιδίως οι γυναίκες– ψάχνουν να βρουν μαντήλι για να ξεκινήσουν να χορεύουν. Στον παραδοσιακό χορό, ο καβαλιέρος κάνει φιγούρες προσπαθώντας να εντυπωσιάσει τη ντάμα, ενώ εκείνη τον αποφεύγει κάνοντας νάζια. Σήμερα δεν είναι τόσο ευδιάκριτη η διαφορά της φιγούρας ανάμεσα στα δύο φύλα

❖ Εντυπώσεις για τον χορό

Το 1911 γράφεται στον τύπο για τον πρωτοεμφανιζόμενο Μπάλο στα Ανθεστήρια των Αθηνών: *«Τον είδετε τον νησιώτικον μπάλλον; Αν δεν τον είδετε, εχάσατε οριστικώς, μίαν επιτυχίαν. Είναι ειδύλλιον χωρίς λόγια –όπως η Βενετσιάνικη βαρκαρόλα του Μένδελσον– είναι ιστορία ερώτος σιωπηλή, είναι ολόκληρος ραψωδία, εις την οποίαν η γλώσσα δεν φλυαρεί δια να λέγει ανοησίες, αλλ' η κινήσεις, ο ρυθμός, η χάρις ομιλούν»*. [Γ. Τσοκόπουλος, Εστία]

Μπάλος Κύθνου

Ελληνικό γραμματόσημο με τον χορό Μπάλο

❖ Πεντοζάλι

Ανήκει στην κατηγορία των πηδηχτών χορών και είναι ενθουσιώδης, πυρρίχιος δηλαδή πολεμικός χορός, ο οποίος αντιπροσωπεύει την κρητική λεβεντιά. Χορεύεται με τα χέρια πιασμένα στους ώμους, τεντωμένα σε ανοιχτό κύκλο.

❖ Ετυμολογία

Ονομάστηκε πεντοζάλι, γιατί συμβολίζει το πέμπτο ζάλο (δηλαδή βήμα), όπως ειπώθηκε η θεωρούμενη πέμπτη κατά σειρά ελπίδα των Κρητικών για απελευθέρωση της Κρήτης από τους Τούρκους.

❖ Προέλευση

Σύμφωνα με την παράδοση, ο χορός έλαβε τη σημερινή μουσικοχορευτική μορφή και ονομασία του την περίοδο της Επανάστασης του Δασκαλογιάννη στα 1770-71 και αποκτώντας συμβολισμούς στην ονομασία, το βηματισμό και τη μουσική του.

Το 1768 η Μεγάλη Αικατερίνη της Ρωσίας κήρυξε τον πόλεμο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Με προφανή στόχο να διασπάσει τις δυνάμεις των Τούρκων, έστειλε τους αδελφούς Ορλώφ επικεφαλής ρωσικής δύναμης για να χτυπήσαν τους Οθωμανούς στη Πελοπόννησο.

Πρωταγωνιστές σε εκείνον τον ξεσηκωμό ήταν οι Μανιάτες, αλλά και αρκετοί Σφακιανοί οι οποίοι έφυγαν από την Κρήτη προκειμένου να πολεμήσουν. Η φωτιά του πολέμου δεν άργησε να φτάσει και στα Σφακιά. Εκεί, δεσπίζουσα μορφή ήταν ο Ιωάννης Βλάχος. Ένας σπουδαίος άνθρωπος, μορφωμένος, που είχε τον σεβασμό των Κρητών οι οποίοι τον φώναζαν «Δάσκαλο». Σύντομα ο, γεννημένος το 1722, άνδρας πήρε το προσωνύμιο Δασκαλογιάννης και έμελλε να είναι αυτός που θα ξεσηκώσει τους Σφακιανούς κατά του Οθωμανικού ζυγού. Ο Δασκαλογιάννης με τη βοήθεια, του Γιωργακομάρκου, δημιούργησαν τον χειρότερο εφιάλτη των Τούρκων.

Πεντοζάλι Κρήτης

Τον Απρίλιο του 1770 ξεσπά η Κρητική επανάσταση με μπροστάρη τον «Δάσκαλο τον Γιάννη». Στην αρχή οι νίκες είναι πολλές και οι Οθωμανοί πληρώνουν ακριβό τίμημα. Ο πασάς των Χανίων, ωστόσο, συγκέντρωσε δύναμη 15.000 αντρών και σταδιακά λύγισε την αντίσταση των Κρητικών.

Κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας της επανάστασης, ο Δασκαλογιάννης συγκέντρωσε όπλα και εφόδια, ενώ οχύρωσε σημαντικές από θέμα στρατηγικής περιοχές και σημεία του ορεινού όγκου των Χανίων. Την ίδια στιγμή, έπρεπε να στείλει το μήνυμα της επικείμενης επανάστασης στα πέρατα της Κρήτης. Αυτό σίγουρα δεν ήταν εύκολο. Μια από τις πολλές ιδέες που είχε ο Δασκαλογιάννης προκειμένου να «σπάσει» αυτό το «τείχος» απομόνωσης που είχαν φτιάξει οι Οθωμανοί ήταν να χρησιμοποιήσει, τον χορό και το τραγούδι.

Ο Δασκαλογιάννης, λοιπόν, διεμήνυσε στον οργανοπαίχτη Κιώρο από την Ανώπολη Σφακιών να του συνθέσει ένα πολεμικό χορό με δώδεκα γυρίσματα (όσοι ήταν και οι αρχηγοί που έπαιρναν μέρος στο ξεσηκωμό). Ο χορός χορεύτηκε όπως και σήμερα με τους στρατιώτες πιασμένους από τους ώμους συμβολίζοντας την αλληλοϋποστήριξη την συνεργασία και την εμπιστοσύνη των πολεμιστών.

Μάλιστα για κάθε ένα παλληκάρι που έφευγε από το τέλος του χορού και έπιανε μπροστά, υπήρχε και διαφορετικό μουσικό γύρισμα, ενώ οι υπόλοιποι 11 που ακολουθούσαν, αναφωνούσαν το όνομά του πρώτου.

Τα 12 μουσικά γυρίσματα στο πεντοζάλι, τηρούνται ευλαβικά και σήμερα, ως φόρος τιμής στα 12 παλληκάρια του Δασκαλογιάννη.

❖ Κινήσεις

Ο χορός απαιτεί συγχρονισμένες ομαδικές φιγούρες όλων των αντρών, τις λεγόμενες «πατιές» (πολλαπλά χτυπήματα των ποδιών στο έδαφος) ενώ τα βήματα του είναι τελετουργικά και μετρημένα.

❖ Ζωναράδικος

❖ Προέλευση

Προέρχεται από την Ανατολική Ρωμυλία. Η Ανατολική Ρωμυλία είναι μία περιοχή ανάμεσα στην Ελλάδα και την Βουλγαρία. Από το 1878 ως το 1885 ήταν αυτόνομη περιοχή της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, μετά έγινε μέρος της Βουλγαρίας.

Σε αυτήν την περιοχή κατοικούσαν πολλοί Έλληνες, οι οποίοι είχαν σημαντική οικονομική δύναμη. Αναγκάστηκαν όμως να εγκαταλείψουν την περιοχή μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου. Οι περισσότεροι ήρθαν να ζήσουν στην Θράκη και βεβαίως έφεραν μαζί τους τις παραδόσεις τους, μέρος των οποίων ήταν και οι χοροί που χόρευαν.

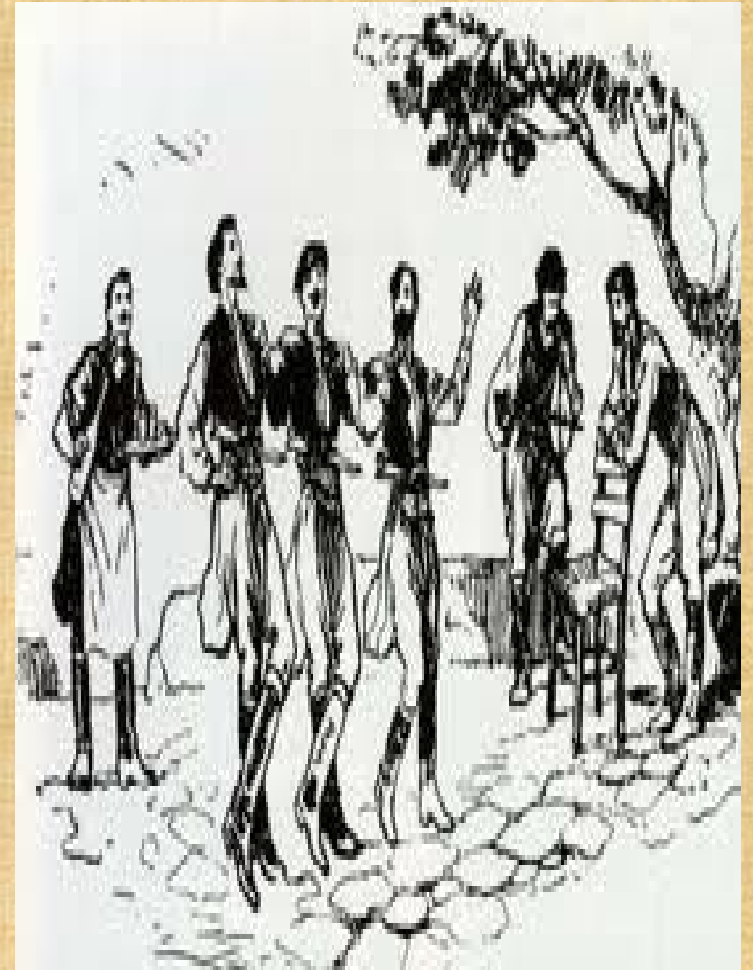
❖ Ετυμολογία

Η λέξη «Ζωναράδικος» προέρχεται από την λέξη ζώνη /ζωνάρι. Οφείλει αυτήν την ονομασία στον τρόπο που πιάνονται οι χορευτές μεταξύ τους: πιάνουν ο ένας την ζώνη του άλλου σχηματίζοντας κύκλο.

❖ Κινήσεις χορού

Ο χορός έχει 6, 8 ή 12 βήματα, ανάλογα με την περιοχή.

Οι χορευτές κάνουν δύο κύκλους: έναν κύκλο οι άνδρες και έναν οι γυναίκες. Μεγαλώνοντας η ένταση, ο πρωτοχορευτής τυλίγει το χορό σε σχήμα σαλιγκαριού, μέχρις ότου ο τελευταίος της σειράς να τον κινήσει αντίθετα. Όταν ο χορός φτάνει στην κορύφωσή του, οι χορευτές πιάνονται σταυρώνοντας τα χέρια τους. Σύμφωνα με την παράδοση, παλαιότερα, ο τελευταίος άντρας του χορού για να πιαστεί με την πρώτη χορεύτρια του γυναικείου κύκλου, ώστε να ενωθούν οι κύκλοι σε έναν, θα έπρεπε απαραίτητα να είχαν συγγενική σχέση μεταξύ τους. Το έθιμο αυτό υπήρχε σε όλους τους κυκλικούς χορούς της περιοχής ιδιαίτερα στην περιοχή του Διδυμοτείχου. Μπορούμε να συναντήσουμε και άλλες λαβές, όπως χιαστί, από κάτω ή από τους ώμους (μόνο για τους άντρες). Το μουσικό μέτρο του χορού είναι τα 6/8.

Ζωναράδικος Θράκης

❖ Χασάπικο

❖ Ετυμολογία-Προέλευση

Το χασάπικο ή κατ' άλλους χασάπικος (Τουρκ. Kasap = χασάπης) είναι χορός που έφτασε έως τις ημέρες μας παραλλαγμένος και προσαρμοσμένος στις σύγχρονες συνθήκες. Αλλά είναι μεγαλειώδης η καταγωγή του, αφού οι ρίζες του χάνονται στα χρόνια του Βυζαντίου, στην Κωνσταντινούπολη και την όμορφη Μακεδονία και την Ήπειρο.

Η μαντάμ Σενιέ , με καταγωγή από λατινική οικογένεια της Χίου, διάβασε το κείμενο του γνωστού περιηγητή Πιερ Ωγκυστέν Γκυσ (Pierre Augustin Guys, 1721-1799), ο οποίος σε έκδοση του 1771, περιέγραφε τους Έλληνες κατοίκους της Πόλης, τα έθιμα και την κοινωνική ζωή του και εκεί περιγράφεται και ο χασάπικος.

Τον αποκαλούσαν «αρβανίτικο» χορό και είχε στρατιωτικό χαρακτήρα. Ήταν ο χορός ο οποίος, απλοποιημένος, έφτασε στα μεταγενέστερα χρόνια ως «Χασάπικος». Αυτό εξάγεται από τις περιγραφές και το γεγονός ότι χορευόταν κυρίως από τα «χασαπάκια» της Κωνσταντινούπολης. Η ονομασία «Αρβανίτικος» εξηγείται μάλλον από το γεγονός, ότι όλοι οι Έλληνες κρεοπώλες της Κωνσταντινούπολης κατάγονται από τη Βόρειο Ήπειρο!

Ο «Αρβανίτικος» χορευόταν στο Πέραν ή για μεγαλύτερη άνεση στην πλατεία του Ιπποδρόμου της Κωνσταντινούπολης. Εντυπωσιακή είναι η πληροφορία πως συμμετείχαν διακόσιοι, τριακόσιοι ή ακόμη και περισσότεροι υπάλληλοι κρεοπωλείων. Επίσης ότι μόνον οι κρεοπώλες είχαν το προνόμιο να οπλοφορούν με γιαταγάνια και να φορούν πράσινα σαρίκια όταν ταξίδευαν..

❖ Κινήσεις χορού

Παλιότερα, για να χορέψει κάποιος χασάπικο, έπρεπε να φοράει τραγιάσκα με σηκωμένο γείσο, κάνοντας το ίδιο βήμα σαν να είναι όλοι ένα σώμα. Τα βήματα και η περιγραφή έμοιαζαν και μοιάζουν με την παράθεση τελετουργικών κινήσεων σε μια προσπάθεια σύνδεσης του χορού με την αρχαιότητα, με τον τρόπο στάσης και τακτικής κίνησης, στο στρατό του Μεγάλου Αλεξάνδρου ή την αναπαράσταση των στάσεων των πολεμιστών του.

ΑΡΧΕΙΟΝ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Αγγείο με ομαδικό χορό (χασαποσερβικο) ανθρώπων
6ης χιλιετίας πΧ βρέθηκε στην Θεσσαλονίκη

Π2072
ΑΜΘ

❖ Χασαποσέρβικο

❖ Βήματα

Ο χασαποσέρβικος ή σέρβικος είναι ένας γοργός, εύκολος χορός, με πιάσιμο απ' τους ώμους και έξι βήματα σε μέτρο 2/4, που δίνει πολλές ευκαιρίες στους χορευτές να επιδείξουν τη δεξιοτεχνία τους.

❖ Προέλευση-Ετυμολογία

Η ονομασία του υποδηλώνει την ιστορία του. Θεωρείται ότι αποτελεί διευρυμένη, γρήγορη εκδοχή του πολιτικού χασάπικου ή χασαπιάς, επηρεασμένου από τις μουσικές επιδράσεις άλλων λαών της Βαλκανικής και της Ανατολικής Ευρώπης. Οι παλιοί μουσικοί μάλιστα το σέρβικο τον ονόμαζαν καζάτσκα (κοζάκι). Ο χασαποσέρβικος, όπως και ο παραδοσιακός, χασάπικος, οφείλουν τη σημερινή τους μορφή και την πανελλήνια διάδοσή τους στο ρεμπέτικο ρεπερτόριο.

❖ Ζειμπέκιος

Ο ρυθμός του δύσκολος· ο πλέον πολύπλοκος ρυθμικά χορός στον κόσμο, πρέπει να είναι το ζειμπέκι, με μεγάλο μουσικό μέτρο και 9/8 μουσικό χρόνο. Οι περισσότεροι άνθρωποι ακούγοντας ένα ζειμπέκι, όσο καλοί χορευτές και εάν είναι, όση μουσική και εάν έχουν ακούσει, δύσκολα χωρίς καθοδήγηση από κάποιον γνώστη ή δάσκαλο, θα αναγνωρίσουν τα όγδοα από τα δεκατάκτα, και θα χάνουν συχνά τον ρυθμό.

Ο Τούρκος περιηγητής και συγγραφέας Εβλιά Τσελεμπί (Evliya Çelebi), υποστηρίζει πως ο «ζειμπέκιος είναι χορός σύνθετος που συνδυάζει στοιχεία και από άλλους χορούς: τον τσάμικο και ιδίως τον καλαματιανό, που φαίνεται να έχει και τον ίδιο ρυθμό, αλλά ανάποδα (π.χ. τα 9/8 του ζειμπέκιου χωρίζονται σε $2/8+2/8+2/8+3/8$, ενώ του καλαματιανού είναι $3/8+2/8+2/8=7/8$). Εκτελείται σε χώρο που δεν ξεπερνά το τετραγωνικό μέτρο

❖ Προέλευση – Ετυμολογία

Κατάγεται από αρχαίους χορούς. Στην αρχαία εποχή ο κάθε οπλίτης τιμούσε τον νεκρό χορεύοντας γύρω από την πυρά κρατώντας με τα δόντια το σπαθί του. Τον χορό αυτό τον χόρευαν οι Θράκες στρατιώτες του μεγάλου Αλεξάνδρου, και είναι ο ίδιος που σήμερα αποκαλούμε ως ζειμπέκι. Πολλά μπορούν να γραφτούν για την ετυμολογία του ονόματος αυτού του χορού που διεκδικεί και το τάγμα των Ζειμπέκων, μιας μειονότητας της Προύσας και του Αϊδινίου της Μικράς Ασίας, μα όπως μας πληροφορεί ο Ηρόδοτος: “Η λέξη Ζεμπέκος παράγεται από την αρχαία Θρακική λέξη μπούκο που προερχόμενη από την φρυγική λέξη βέκος σημαίνει βούκα=μπουκιά η οποία με πρώτο συνθετικό την κλητική του Ζεύς, Ζευ, παράγει τη λέξη Ζειμπέκηδες, επίσης θεωρεί ότι συμβολίζει κατά κάποιο τρόπο μια αναζήτηση για την ένωση του πνεύματος με το σώμα, του θεού με τον άνθρωπο και χορευόταν στην απώτερη αρχαιότητα προς τιμήν της Κυβέλης της μητέρας θεάς, sic”.

Οι Ζεϊμπέκοι ως ιδιαίτερη μειονότητα του πληθυσμού της Προύσας, του Αϊδινίου και της Ερυθραίας της Μικράς Ασίας, επονομαζόμενοι και «ιππότες των όρεων», ήσαν υπό διωγμό εξαιτίας της παραβατικής συμπεριφοράς τους. Η ετυμολογία του τουρκικού "Zeybek" δεν είναι σαφής. Σύμφωνα με το λεξικό του Nisayan, είναι είτε τουρκικής είτε αραβικής καταγωγής. Μερικές πηγές ισχυρίζονται ότι προέρχεται από τη λέξη *sübek*, όπου *sü* σημαίνει "στρατός, στρατιώτες" και *bek* σημαίνει "άρχοντας (bey)" στα παλιά τούρκικα. Σύμφωνα με τον Onur Akdogu, προέρχεται από τη λέξη *saybek* που σημαίνει "δυνατός φύλακας" στα παλιά τούρκικα. Σύμφωνα με τον Paul Wittek μπορεί να εξελίχθηκε από το όνομα "Σάλπακισ Μανταχίας", που χρησιμοποιήθηκε από τον Βυζαντινό ιστορικό Παχυμέρη για τον Μπέη Μεντεσέ, που ίδρυσε το μπεϊλίκι του Μεντεσέ στην νοτιοδυτική Ανατολία.

Ο ζεϊμπέκος ως παλιός χορός θεωρούταν αυστηρά ανδρικός γι' αυτό και ορισμένες φορές αποκαλείται, εξαιτίας των χορευτικών του κινήσεων από άνδρες, ως "χορός του αετού". Αυτό ίσχυε τα παλιά τα χρόνια και είναι λανθασμένη αντίληψη, γιατί στα αρχαία χρόνια έχουμε μαρτυρίες ότι τον χόρευαν και οι ίδιες οι μητέρες και οι σύζυγοι στις κηδείες των σκοτωμένων στο πόλεμο αντρών τους. Στη σύγχρονη εποχή χορεύεται και από γυναίκες με μεγάλη μάλιστα αξιοπρέπεια.

Παναγιώτης Χριστογιάννης Α4

Βιβλιογραφία

- ❑ Γ. Ρούμπης, Ελληνικοί χοροί, εκδοτικές επιχειρήσεις, Αθήνα 1999
- ❑ Γ. ΛΥΚΕΣΑΣ, Οι ελληνικοί χοροί, εκδ. University studio press, Αθήνα 1993
- ❑ Ηλία Δήμα, Ελληνικοί Παραδοσιακοί Χοροί, ιδιωτική έκδοση, Αθήνα 1966

Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία

- ❑ <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%85%CF%81%CF%84%CF%8C%CF%82>
- ❑ <https://blogs.sch.gr/dimkalif/2018/02/10/συρτός-νησιώτικος-γ-δ>
- ❑ <https://www.pemptousia.gr/2015/06/dio-ipirotiki-elliniki-chori/>
- ❑ <https://www.mixanitouxronou.gr/tsamikos-o-leventikos-choros-pou-i-antres-ton-chorevan...>
- ❑ <https://www.epiaspalathon.gr/politismos/topos-kai-xoroi-tou/tsamikos>
- ❑ <https://www.elsito.gr/index.php/arts/item/608-kalamatianos-xoros>
- ❑ <https://umano.gr/afieroma-ston-ikariotiko-xoro>
- ❑ <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CF%80%CE%AC%CE%BB%CE%BF%CF%82>
- ❑ <https://www.volax.gr/index.php/posts/575-Ο+χορός+μπάλος>
- ❑ <https://www.krites.org/item/106%CF%80%CE%B5%CE%BD%CF%84%CE%BF%CE%B6%CE%AC%CE%BB%CE%B9>
- ❑ <https://www.newshub.gr/el/istoria-politismos/i-pragmatiki-istoria-piso-apo-to-pentozali>
- ❑ <https://omilo.com/el/ζωναράδικος>
- ❑ <https://www.epiaspalathon.gr/politismos/topos-kai-xoroi-tou/o-topos-ke-chori-tou>
- ❑ <https://www.taathinaika.gr/i-plousia-istoria-kai-ekseliksi-tou-chasapikou-chorou>
- ❑ <https://www.thessalonikiartsandculture.gr/blog/maties-sto-parelthon/to-xasapiko-xoros>
- ❑ <https://www.domnasamiou.gr/?i=portal.el.songs&id=452>
- ❑ <https://www.pro-dance.gr/dances/popular-greek-dances/zeimbekiko-the-greek-dance/zeimbekiko>

❖ ΕΙΚΟΝΕΣ

- ❖ 1. <https://vrilissia-arts-sports.gr/activities/athletics/tmimata-athlitikwn-drasthriotitwn/tradional-dancing>
- ❖ 2. <https://slideplayer.gr/slide/2460664>
- ❖ 3. <https://kalamatain.gr/new/ixeres-poia-einai-i-istoria-toy-kalama/>
- ❖ 4. <https://www.thespro.gr/2019/10/t-to.html>
- ❖ 5. <https://www.epiaspalathon.gr/politismos/topos-kai-xoroi-tou/tsamikos/>
- ❖ 6. <https://cultural-association.org/category/laografia-paradosi/>
- ❖ 7. <https://greekbooks-cds.gr/product/sterea-ellada-peloponnisos-quot-tsamikos-quot/>
- ❖ 8. <https://umano.gr/afieroma-ston-ikariotiko-xoro/>
- ❖ 9. <https://apollondancestudio.gr/xoroi/traditional-greek-dances/nhswtika.html>
- ❖ 10. <https://dk.pinterest.com/pin/288300813645035969/>
- ❖ 11. <https://www.facebook.com/p/%CE%93%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CF%8C%CF%83%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CE%99%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1-100063575336453/>
- ❖ 12. <https://www.haniotika-nea.gr/ty-pentozali-o-zalos/>
- ❖ 13. <https://www.epiaspalathon.gr/politismos/topos-kai-xoroi-tou/o-topos-ke-chori-tou-zonaradikos/>

- ❖ 13. <https://mauhma.wordpress.com/2013/07/02/%CE%B6%CF%89%CE%BD%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%83/>
- ❖ 14. <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=oE6PlmeE5Y4>
- ❖ 15. www.arxeion-politismou.gr/2023/12/arxaios-xoros-Thessaloniki.html
- ❖ 16. <https://www.mixcloud.com/nanatsouma/%CE%B6%CE%B5%CE%B9%CE%BC%CF%80%CE%AD%CE%BA%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%82-%CE%BF-%CF%87%CE%BF%CF%81%CF%8C%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%88%CF%85%CF%87%CE%AE%CF%82/>
- ❖ 17. <https://www.epiaspalathon.gr/politismos/topos-kai-xoroi-tou/zeimpekiko/>